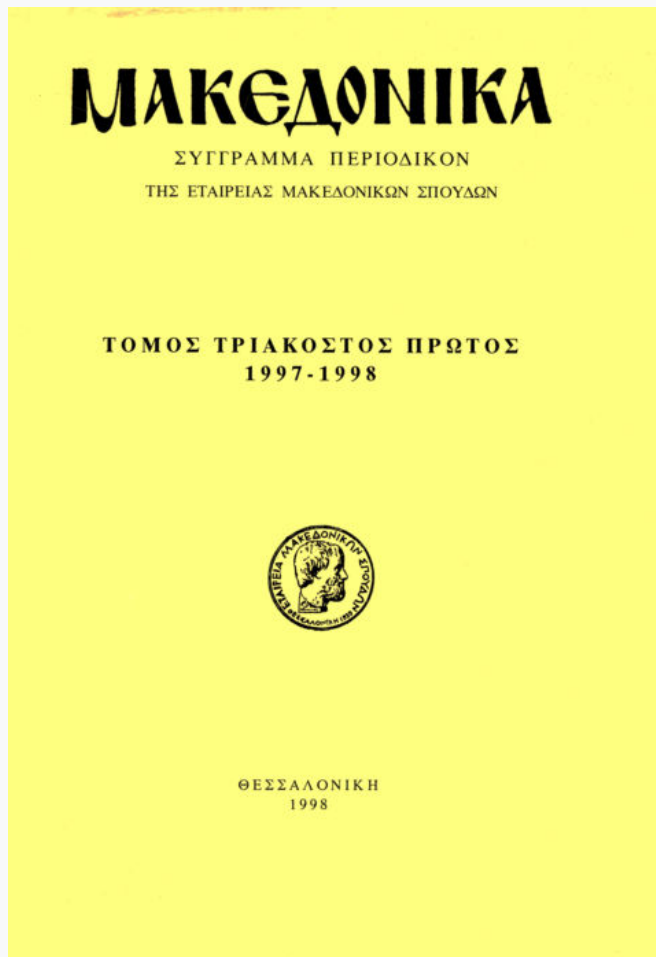

Μακεδονικά

Τόμ. 31, Αρ. 1 (1998)

Αδέλα Ισμυρλιάδου, Κοριτσά, Εκπαίδευση-
Ευεργέτες- Οικονομία 1850-1908

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.148](https://doi.org/10.12681/makedonika.148)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1998). Αδέλα Ισμυρλιάδου, Κοριτσά, Εκπαίδευση- Ευεργέτες- Οικονομία 1850-1908. *Μακεδονικά*, 31(1), 442-445. <https://doi.org/10.12681/makedonika.148>

του γεωγράφου C. Blaeu, *Atlas major sive Cosmographia Blaviana, 1666 - Macedonia, Epirus et Achaia, 1662* (καί ανατυπώσεις στον 18ο αί.) ή Gavardina φέρεται στα βόρεια του 'Αλιάκμονα μακριά από τον 'Όλυμπο· με την επιφύλαξη βέβαια ότι οι χαρτογράφοι του 16ου και 17ου αί. δέν ήταν σαφείς στην άκριβή τοποθέτηση τών γεωγραφικών χώρων πού τούς άπασχολούσαν. Έκει τήν τοποθετούν καί άλλοι χαρτογράφοι του 17ου και 18ου αί.: ό ένδιαφερόμενος μπορεί πρόχειρα να αναζητήσει τίς πληροφορίες αυτές στην έκδοση: Δήμος Θεσσαλονίκης - Δημοτική Πινακοθήκη, *Χάρτες καί γραβιούρες τής Μακεδονίας, 15ος-19ος αί.*, Θεσσαλονίκη 1992. 'Ο συγγρ. στην σ. 48 συζητεί γιά τό χωριό *Καρίτσα* καί ύποθέτει πώς πρέπει να ταυτισθεί με τό *Φερνίτσα*, πού άπαντά συχνά στα έγγραφα πού έξέδωσε ό 'Ιω. Κ. Βασδραβέλλης, *Ιστορικά 'Αρχεία Μακεδονίας 1695-1912*, Θεσσαλονίκη 1952, ως τόπος καταγωγής πολλών άπογραφομένων τής περιόδου 1831-1835. Δέν άποκλείεται ή ύπόθεσή του να είναι όρθή, έφόσον είναι εύκολη ή παρανάγνωση Καρίτσα - Φερνίτσα. 'Αναζητήσα τήν Φερνίτσα σέ κείμενα καί χάρτες τής περιοχής, αλλά χωρίς άποτέλεσμα. Μόνον πού ή Καρίτσα πού μνημονεύει ό συγγρ. δέν είναι αυτή πού βρισκεται στην 'Όσσα, αλλά στον 'Όλυμπο, μερικά χιλιόμετρα ψηλότερα από τό Διον. 'Υπάρχει καί Καρίτσα στην 'Όσσα, αλλά δέν έχει σχέση με αυτήν του 'Ολύμπου· στην τελευταία έχουν εγκατασταθεί κάτοικοι του παλαιού χωριού *Φτέρη* (πού βρισκόταν γύρω στα 15-20 χλμ. βορειότερα τής Καρίτσας). Μήπως λοιπόν ή *Φτέρη* πρέπει να ταυτισθεί με τήν Φερνίτσα τών τουρκικών εγγράφων; 'Ο 'Αντώνιος Μηλιαράκης, *'Οδοιπορικά Μακεδονίας, 'Ηπείρου καί Θεσσαλίας κατά τόν Émile Isambert*, 'Αθήνα 1878, σ. 77, γράφει: «Μετά τούς Σφίγγους καταλείπομεν εν δεξιή τήν Κουντουριώτισσα καί τόν αϊλωνα δι' ού φθάνει τει εις τήν Μονή τής Πέτρας, καί διερχόμενοι τήν *Φτέρην* ή *Καρίτσαν*, φθάνομεν εις (2 ώρ. 30) *Μαλαθριαν*, τό αρχαίον Διον». Πβρλ. τόν Νικ. Θ. Σχινά, *'Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, 'Ηπείρου...*, 'Αθήνα 1886, σ. 47. Λιγότερο διαφωτιστική είναι ή μελέτη του 'Αθ. Γ. Καραβέρου, *Τούρκικα έγγραφα - από τά ιστορικά αρχεία Μακεδονίας αναφερόμενα στό Νομό Πιερίας*, Θεσσαλονίκη 1984.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

'Αδέλα 'Ισμυρλιάδου, *Κοριτσά, 'Εκπαίδευση - Ενεργέτες - Οικονομία 1850-1908*, έκδ. Institute for Balkan Studies - έκδ. οίκος 'Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 176 + 12 εικόνες.

Τό παρόν έργο είναι ή διδακτορική διατριβή τής 'Αδ. 'Ισμυρλιάδου καί αναφέρεται στην εποχή τής άκμής τής πόλεως Κοριτσάς τής Β. 'Ηπείρου, δηλ. τή χρονική περίοδο 1850-1908. Στην Εισαγωγή του βιβλίου της ή συγγρ. αναλύει τούς λόγους τής άκμής: οικονομική άνθηση, πλουτισμός Κοριτσαίων τής Διαποράς, άνοδος τής αστικής τάξης, δραστηριότητες του 'Ηπειρώτου μητροπολίτου Νεοφύτου, παραχώρηση δικαιωμάτων στους Χριστιανούς από τήν 'Υψηλή Πύλη με τό Χάττι Χουμαγιούν (1856). 'Η συγγρ. παρουσιάζει, επίσης, τίς πηγές της όπως: τά έγγραφα του 'Ιστορικού 'Αρχείου του 'Υπουργείου 'Εξωτερικών, τό αρχείο του 'Ιδρύματος 'Ηπειρωτικών Μελετών, τό Public Record Office, τήν έφημερίδα τής Κοριτσάς *Πελαγίς*. Στην συνέχεια ή συγγρ. άσχολείται με τά ιστορικά τής Κοριτσάς: προέλευση όνόματος, άναφορά της από τίς βυζαντινές πηγές, σχέσεις της με τίς γειτονικές περιοχές (Μοσχόπολη, Νικολίτσα, Βυθιζούκι, 'Υπισία), διοικητική ύπαγωγή της κατά τήν Τουρκοκρατία στο βι-

λαέτι Μοναστηρίου, πληθυσμακὴ φυσιογνωμία τοῦ σαντζακίου Κοριτσᾶς (26.500 Ἕλληνες, 20.000 Μωαμεθανοὶ κατὰ τὸ 1881, 14.000 Ἕλληνες, 4.000 Ἀλβανοὶ τὸ 1875), διοίκηση τῆς πόλεως (Ἕλληνας Ὁρθόδοξος μητροπολίτης, Τοῦρκος μουτεσαρρίφης), γλῶσσα (ἓνα εἶδος ἀρχαϊκῆς ἰλλυρικῆς), ἦθα καὶ ἔθιμα, μουσικὴ (καθαρῶς ἑλληνικὴ). Ἡ συγγ. ἐπιμένει ἐδῶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ πορεία τῆς Μητροπόλεως Κοριτσᾶς ἀπὸ τὸν 11ο μ.Χ. αἰ. ὥσπου τὸ 1767 μὲ τὴν κατάργηση τῆς αὐτοκέφαλῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρῶιδῶν ἢ Μητρόπολη Κοριτσᾶς καὶ Σελασφόρου ὑπάγεται σὺν τῷ Οἰκουμηνικῷ Πατριαρχεῖο ὡς Μητρόπολη Κοριτσᾶς καὶ Μοσχόπολεως. Ἐξετάζονται, ἐπίσης, οἱ ἐκκλησιολογικοὶ καὶ οἱ μονεῖς τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Κοριτσᾶς.

Ἀκολούθως ἡ συγγ. παρουσιάζει τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κοριτσᾶς, τὰ καταστήματά της, τὸν ὀρυκτὸ πλοῦτο της, τοὺς ἱκανοὺς οἰκοδόμους της, τὴν ἐμπορικὴ σημασία της, τὸ σαββατιάτικο πανηγύρι της, τοὺς πλούσιους Κοριτσαίους τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ρουμανίας, τὸ πυκνὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο τῆς πόλεως, τίς τραπεζιτικὰς δραστηριότητες τῶν Κοριτσαίων Μάνου, Φούντου κ.λπ., τὴν κυκλοφορίαν ξένων νομισμάτων. Ὅλα τοῦτα ἔδιδαν στὴν πόλιν οἰκονομικὴ εὐρωστία καὶ ἀρχοντιά ἐφάμιλλη μὲ αὐτὴν τῆς Σμύρνης καὶ τοῦ Φαναρίου. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνθησις ἐπέφερε καὶ πνευματικὴ ἀνθησις ἔτσι συνέβη καὶ στὴν περὶπτωσιν Κοριτσᾶς πού συνοδεύθηκε μὲ συνεχῆ αὔξησιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ της.

Στὸ δεῦτερον κεφάλαιον *Κοριτσαῖοι εὐεργέτες τῆς Διασπορᾶς ἢ κ.* Ἀ.Ι. Ξεκιώνας ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Λάσσο, πού καθιερῶναι τὸ 1850 ὁ μητροπολίτης Κοριτσᾶς Νεόφυτος (1845-1878) μὲ σκοπὸ τὴ διαφύλαξιν τοῦ ταμεῖο αὐτὸ τῶν δωρεῶν τῶν Κοριτσαίων τῆς Διασπορᾶς. Ἀπὸ τὸ ταμεῖο αὐτὸ λίγα χροῖνα ἀργότερα διετίθεντο ποσὰ γιὰ σχολεῖα, φαρμακεία, οἰκοτροφεία, ἐκκλησίες καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Ἡ διαχείρισις τοῦ Λάσσο ὑπέρξε ἀρίστη καὶ καρποφόρα ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Κοριτσαίων, οἱ ὅποιοι φιλοτιμοῦνταν νὰ ἐνίσχουν τὸ κοινοτικὸ αὐτὸ ταμεῖο ἀπὸ τοὺς πλοῦσιους ὡς καὶ τοὺς πτωχοὺς. Προκειμένου νὰ φανεῖ ἡ οἰκονομικὴ δυνατότητα τοῦ Λάσσο ἡ συγγ. παραθέτει τὰ πρόσωπα, τοὺς φορεῖς, τίς ἐκκλησίας, τίς μονεῖς πού τὸ ἐνίσχυναν τροφодώνοντας τὴν σημαντικὴ αὐτὴ πηγὴ πλοῦτου τῆς Κοριτσᾶς. Γενικῶς οἱ δωρεῆς καὶ τὰ ποικίλα ἐμβλήματα τῶν Ξενιτεμένων Κοριτσαίων κάλυπταν τὴν ἀνέγερσιν κτηρίων, τὴν ὀργάνωσιν βιβλιοθηκῶν καὶ ἐργαστηρίων, τὴν λειτουργίαν ὀρφανοτροφείων, τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ. Μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Κοριτσᾶς διακεκριμένη θέσις κατέχουν ὁ Ἰω. Μπάγκας (1814-1895) καὶ ὁ Ἄναστ. Ἀβραμίδης-Λιάκτσῆς. Ὁ πρῶτος ἀφοῦ πλούτισε, μετὰ τὸ 1833, στὴν Αἴγυπτον, ἐγκαταστάθηκε στὴν Ρουμανίαν καὶ ἀπὸ τὸ 1850 ἄρχισε νὰ εὐεργετῇ τὴν γενέθλια πόλιν· τὸ 1889, γέρος πλέον, παρέδωσε στὸν τότε πρωθυπουργὸ Χαρίλαον Τρικοῦπην ὅλη τὴν περιουσίαν του, ὑπὸ τὸν μοναδικὸν ὄρον νὰ μεριμνᾷ τὸ ἑλληνικὸ κράτος γιὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς Κοριτσᾶς, πού ἔφερε καὶ τὸ ὄνομά του. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία φρόντισε γιὰ τὴν καλύτερην ἀξιοποίησιν τῆς δωρεᾶς Μπάγκου· στὴν διαχειριστικὴ ἐπιτροπὴν μετεῖχαν ἐπιφανεῖς Ἕλληνες πολῖτες πού ἐξασφάλιζαν τὴν ἀψογὴν διαχείρισίν του. Ὁ Ἄναστ. Ἀβραμίδης ἐνίσχυσε τὸ Λάσσο τῆς Κοριτσᾶς καὶ ἀπὸ τίς δωρεῆς του τροφодοῦνταν οἱ δύο ἀστικαὶ σχολαὶ ἀρρένων κατὰ κύριον λόγον, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινοτικὸν φαρμακεῖον, σὲ μίαν ἐποχὴν πού εἶχε κορυφωθῆ ἡ ἀλβανικὴ προπαγάνδα στὴν Κοριτσά καὶ οἱ κύκλοι τῆς ἀλβανικῆς διασπορᾶς τοῦ Βουκουρεστίου πίεζαν τὸν Ἀβραμίδην νὰ ἐνίσχυσει τὴν ἴδρυσιν ἀλβανικοῦ σχολείου στὴν Κοριτσά. Πάντως ἡ ἑλληνικὴ δημογεροντία Κοριτσᾶς μὲ τοὺς μητροπολίτας Κοριτσᾶς, Μοναστηρίου κατόρθωσαν νὰ διαχειριστοῦν κατὰ τὸν καλύτερον δυνατόν τρόπο τὸ κληροδότημα Ἀβραμίδην, παρὰ τὰ προβλήματα καὶ τίς δυσκολίας πού παρουσιάσθη-

και και πού αναλύει η συγγρ. με βάση τις αρχειακές πηγές.

Στό επόμενο κεφάλαιο ο λόγος για την Γενική Έκπαίδευση στην Κοριτσά: η μελέτη του θέματος αρχίζει από το 1723, όποτε φαίνεται ότι ιδρύθηκε το πρώτο ελληνικό σχολείο στην πόλη κατά το σύστημα και την μέθοδο των ελληνικών σχολείων της εποχής: διδασκαλία Όκτωήχου, Ψαλτηρίου, Συνόψεως, ξεστάσεις ενώπιον του μητροπολίτου και των επιτρόπων. Από το 1836 εισάγεται η αλληλοδιδασκαλία, πάλι κατά το πρότυπο των λοιπών ελληνικών σχολείων: παραλλήλως λειτουργεί το Έλληνικό Φροντιστήριο και το Παρθεναγωγείο, ενώ το 1837 οι αδελφοί Μήτκου ιδρύουν την κοινή ελληνική σχολή που είχε και καλούς διδασκάλους και πολύ καλή βιβλιοθήκη. Λειτουργούσαν, επίσης, μετά το 1867 δύο άστικές σχολές αγρέων. Όλα αυτά τα σχολεία ένιχυσε το Λάσσο, οι ενεργέτες της Κοριτσάς και ο Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως. Τά σχολεία αυτά μετά το 1872 μετεξελίχθηκαν σε άστικές σχολές ακολουθώντας το πρόγραμμα της Πατριαρχικής Παιδαγωγικής Έπιτροπής, ενώ λίγο αργότερα η Άστική Σχολή Κοριτσάς είχε λάβει τον χαρακτήρα πρακτικής σχολής για να έναρμονισθεί με τις ανάγκες των πολιτών της πόλεως με έξοδα της διδασκαλίας βιοτεχνικά, γεωπονικά και λοιπά τεχνικά μαθήματα γύρω από την ύφαντική, την οικοδομική, την βυρσοδεψία, τέχνες δηλαδή που ένδιεφεραν τους Κοριτσαίους. Χαρακτηριστική για τα θέματα παιδείας ήταν η διδασκαλία της τοπικής ιστορίας κατά την δεκαετία του 1880 από τον διδάσκαλο Καρμίτη, ο οποίος συνέγραψε και σχετικό βιβλίο.

Σημαντικός σταθμός για την ιστορία της Κοριτσάς είναι το έτος 1875, όποτε συντάσσονται οι *Γενικοί Κανονισμοί των κοινών καθιδρυμάτων της πόλεως Κοριτσάς* και πού άλλαξαν προς το καλύτερο την λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της. Οι διεκδικήσεις των γειτόνων μετά το συνέδριο του Βερολίνου (1878) έδωσαν όφορμη να άνοιξουν νέα σχολεία και στην Κοριτσά μέσω των όποίων άντέστη ο Ήπειρωτικός έλληνισμός. Στά πλαίσια αυτής της άμυνας ο Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως ένιχυσε τον όμολόγο του Ήπειρωτικό, πού και αυτός έδρευε στην Κωνσταντινούπολη, για την ίδρυση δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων πού θα καλλιεργούσαν την ελληνική γλώσσα, την ελληνική ιστορία, την όρθόδοξη παράδοση. Ίδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε μάλιστα στα νηπιαγωγεία της περιφέρειας με κύρια φροντίδα την ένιχυση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας.

Μέ την έναρξη του 20ού αί. τα ελληνικά σχολεία της Κοριτσάς, και άρα και ο άριθμός των μαθητών, πολλαπλασιάσθηκαν σε άπάντη των ξένων προπαγανδόν και ιδιαίτερος της άλβανικής. Ή συγγρ. κάμει λόγο εδώ για το Παρθεναγωγείο, του όποιου η παρεχόμενη παιδεία απέβλεπε στην καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας για να μπορούν, από τη μία να αλληλογραφούν αργότερα οι άποφοιτήσαντες με τους ξενιτεμένους συζύγους και από την άλλη να βελτιώσουν τις γνώσεις τους στην ύγεινή, την μαγειρική, τις οικιακές εργασίες, αλλά και την εθνική παράδοση. Όσο για το άλβανικό σχολείο της Κοριτσάς, αυτό ιδρύθηκε ύστερα από ένέργειες των άλβανιστών Μάρκου και Κωστούρη και των όργανώσεων Tarafi i Shqipëres, πού δραστηριοποιήθηκαν συρτάλλως και στην έκτύπωση βιβλίων, χαρτών, άλφαβηταρίων και την διάδοση της άλβανικής γλώσσας. Ή κίνηση αυτή εκδηλώθηκε μετά το 1885 αλλά πολύ σύντομα άτόνησε από την έλλειψη ένδιαφέροντος των Άλβανών, μολονότι οι άλβανιστές είχαν ρίψει όλο το βάρος των προσπαθειών τους στην Κοριτσά παραμερίζοντας άλλες κρισιμες γι' αυτούς περιοχές, όπως η Αϊλώνα, το Άγρυρόκαστρο και η Πρεμετή. Σημειώτεον ότι στο άλβανικό σχολείο διδασκόταν η ελληνική γλώσσα και ότι αυτό έκλεισε τις πύλες του το 1902 (τό άρρεναγωγείο) και το 1908 (τό Παρθε-

ναγωγείο)· ήδη από το 1890 το σχολείο αυτό λειτουργούσε με δέκα μόνο μαθητές. Ἀπροθυμία προσελεύσεως μαθητῶν, κακή οικονομική κατάσταση τῶν ὀργανώσεων πού τό στήριζαν, ἀλλά καί τήν μετατόπιση τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀλβανιστῶν τῶν ὀργανώσεων Bashkimi καί Agimi στήν Βόρεια Ἀλβανία καί κυρίως στήν Σκόδρα ἦσαν οἱ αἰτίες ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τους.

Στό τέταρτο κεφάλαιο ἡ κ. Ἀ.Ι. ἀσχολεῖται μέ τήν λειτουργία καί τήν ἐθνική πολιτική τοῦ Μπαγκείου Γυμνασίου, τόν κανονισμό τῶν κοινῶν καθιδρυμάτων τῆς Κοριτσᾶς (1875), τό Λάσσο, τά ὅποια μαζί μέ τό ἑλληνικό κράτος προώθησαν σέ σημαντικό βαθμό τήν παιδεία τῆς πόλεως καί τῆς περιοχῆς τῆς. Ἐτοι, στά σχολεῖα τῆς βορειοηπειρωτικῆς πόλεως δίδαξαν ἱκανοί διδάσκαλοι, κλήθηκαν ἀξιόλογοι ἰατροί καί ἱερεῖς, ἐστάλησαν πολύ καλά βιβλία, ἰδρύθηκαν νέα σχολεῖα, δόθηκαν ὑποτροφίες καί ὅλα αὐτά ὄχι μόνον μέ τήν συμβολή τῶν ἐντοπιῶν καί ξενιτεμένων Κοριτσαίων, ἀλλά καί χάρις στοῦ ἐνδιαφέρον καί τήν οικονομική στήριξη τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τοῦ Συλλόγου πρὸς διδασίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν, τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς. Ἡ συγγρ. μᾶς πληροφορεῖ ἐδῶ καί γιά τά διδασκόμενα μαθήματα καί ἐπισημαίνει παραλλήλως ὅτι ἡ στόχευση τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς ἦταν ἡ παροχή παιδείας, θρησκευτικῆς καί πατριωτικῆς, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐνίσχυση τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας (ἀρχαίας καί ὀμιλουμένης) καί τήν ἀφοσίωση τῶν πιστῶν στοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· στοῦ ἴδιου αὐτοῦ κεφάλαιου ἐξετάζονται τά σχολικά ἐγχειρίδια, ἡ αὔξηση τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος (μετά τό 1901), ἡ ἀποτελεσματική παρουσία τοῦ προξένου τοῦ Μοναστηρίου Κιουζέ Πεζᾶ κ.ἄ.

Τό βιβλίο κλείνει μέ τά συμπεράσματα καί τήν ἐκδοση ἐγγράφων στοῦ Παράρτημα· πίνακες μεθοδολογίας διδασκάλων καί καθηγητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καί τῶν συναδέλφων τους τῶν σχολείων τῆς Κοριτσᾶς, προκειμένου νά ἀναδειχθεῖ ἡ κρατική μέριμνα γι' αὐτά τά τελευταῖα, ὥρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων, ἐγγραφα γυμνασιαρχῶν, προξένων κλπ., πάντα βεβαίως σέ συνάφεια μέ τά σχολεῖα τῆς Κοριτσᾶς. Καί φυσικά ἡ ἀνέκδοτη καί ἐκδομένη βιβλιογραφία καί οἱ εἰκόνες.

Συμπερασματικῶς, τό βιβλίο τῆς κ. Ἀ.Ι. εἶναι πολύ χρήσιμο, γιατί συνιστᾶ μία ἀξιόλογη συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἠπείρου, ἀφοῦ παρέχει μία πολύ σαφῆ εἰκόνα τῆς ἀμῆς τῆς Κοριτσᾶς κατά τήν περίοδο 1850-1912. Τά κληροδοτήματα τῶν Κοριτσαίων, οἱ δωρεές τῶν ἀποδήμων, ἡ ἐκπαίδευση, ἡ καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν κατ' αὐτήν τήν κρίσιμη περίοδο τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων καί τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀλβανισμοῦ προβάλλονται στοῦ βιβλίου τῆς κ. Ἀ.Ι. Δέν λείπει, ὡστόσο, καί ἡ μελέτη τῆς οικονομίας, τῶν προσώπων καί τῶν φορέων πού συνέβαλαν στήν πρόοδο τῆς Κοριτσᾶς. Γι' αὐτό καί εὐχόμαστε νά ἔχουμε συντόμως παρόμοιες ἐργασίες ἀφιερωμένες στά ἄλλα κέντρα τῆς Βορείου Ἠπείρου: τῶ Ἀργυροκάστρο, τοῖς Ἁγίους Σαράντα, τήν Χειμάρρα, τό Δέλβινο.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

M. G. Varvounis, *La vie quotidienne et les comportements religieux traditionnels dans la Thrace du 14e siècle. Le témoignage de la Chronique d'Éphrem d'Énos*, ἐκδ. Association Culturelle de Komotini - Centre des Études Thraciennes, Komotini 1998, Supplement Thrakiki Epetirida, no 3, pp. 116.

Ἐο κ. Μ. Βαρθώνης ἀσχολεῖται ἀπό ἐτῶν μέ θέματα λαογραφίας τοῦ θρακικοῦ χῶρου· ἡ θέση του ὡς ἐπίκ. καθηγητοῦ στοῦ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης τοῦ